

Samhällsvetenskapernas didaktik

Strängnäs 22 september 2018

Kenneth Nordgren

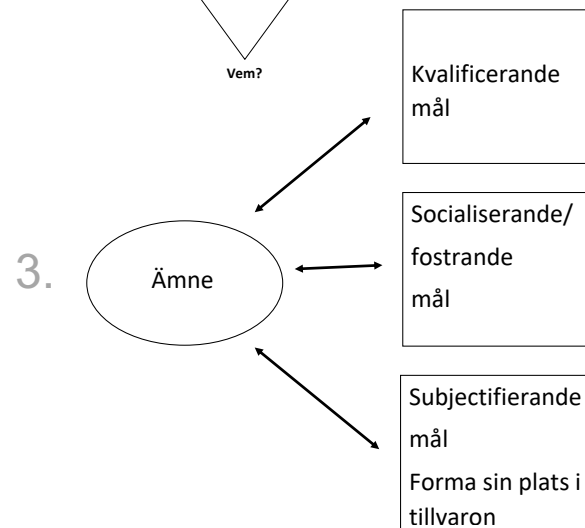
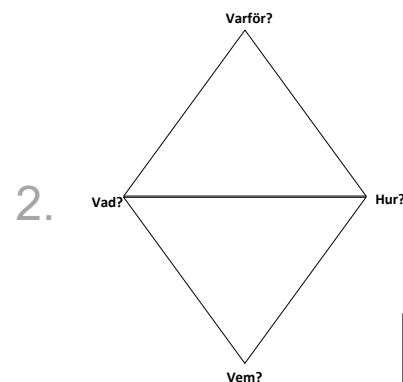
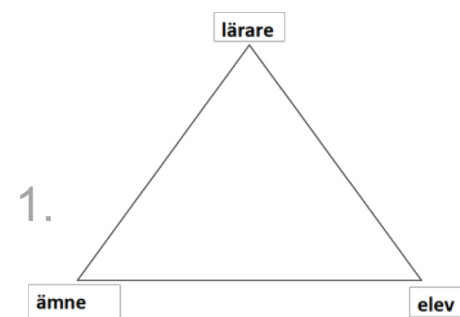
Översikt

- ✓ Vad är ämnesdidaktik?
- ✓ Vad karakteriserar de samhällsorienterande ämnena?
- ✓ Vad innebär det för lärarprofessionen?
- ✓ Vad kan vara framgångsrika undervisningsstrategier för våra ämnen?

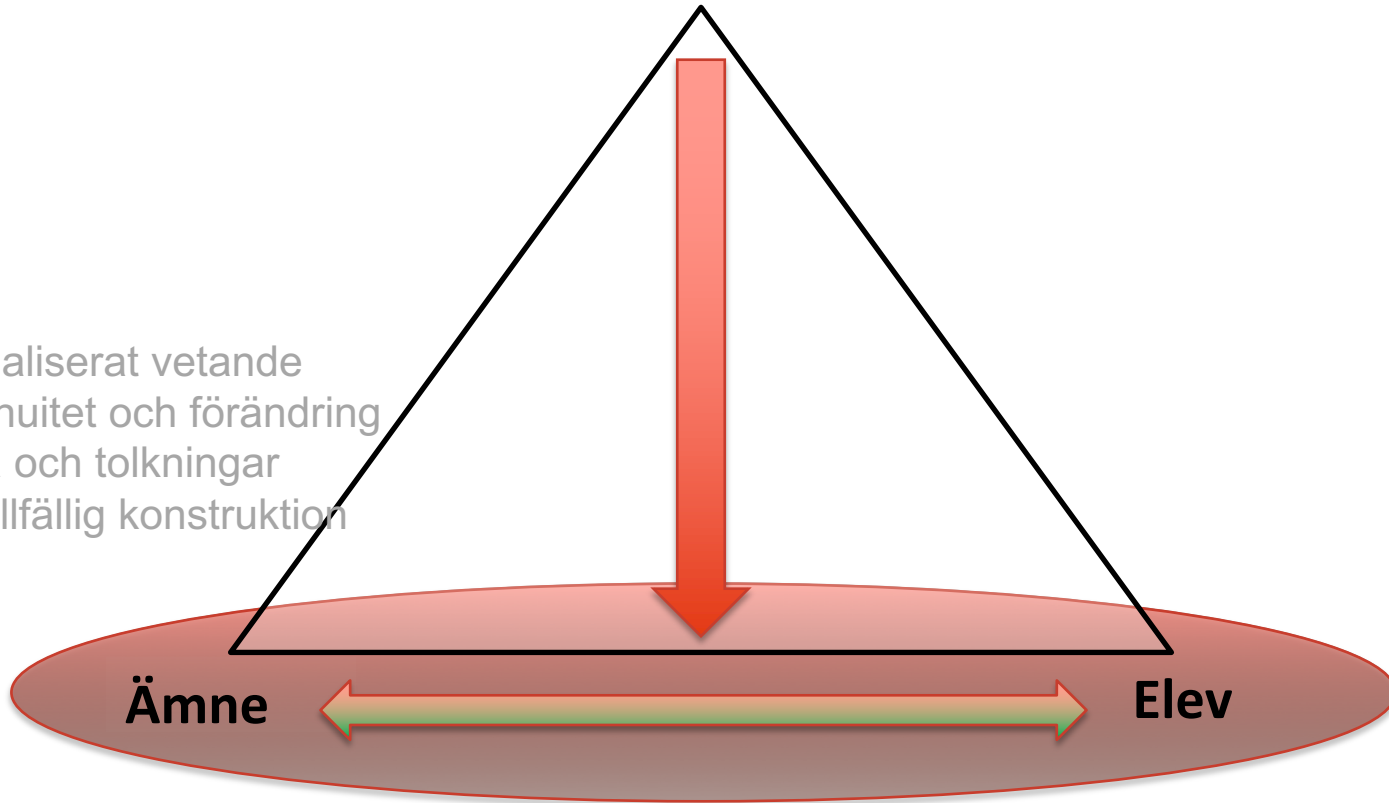
Ämnesdidaktiska relationer

1. Den ämnesdidaktiska triangeln
2. De ämnesdidaktiska frågorna
3. Ämnesdidaktiken och målen

Lärare

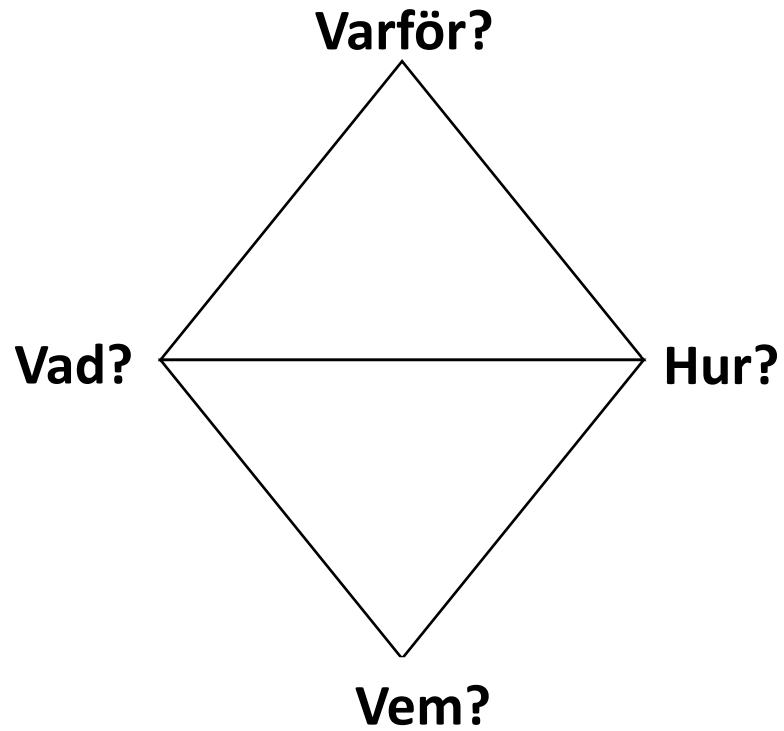
- Specialiserat vetande
- Kontinuitet och förändring
- Fakta och tolkningar
- Inte tillfällig konstruktion

Ämne

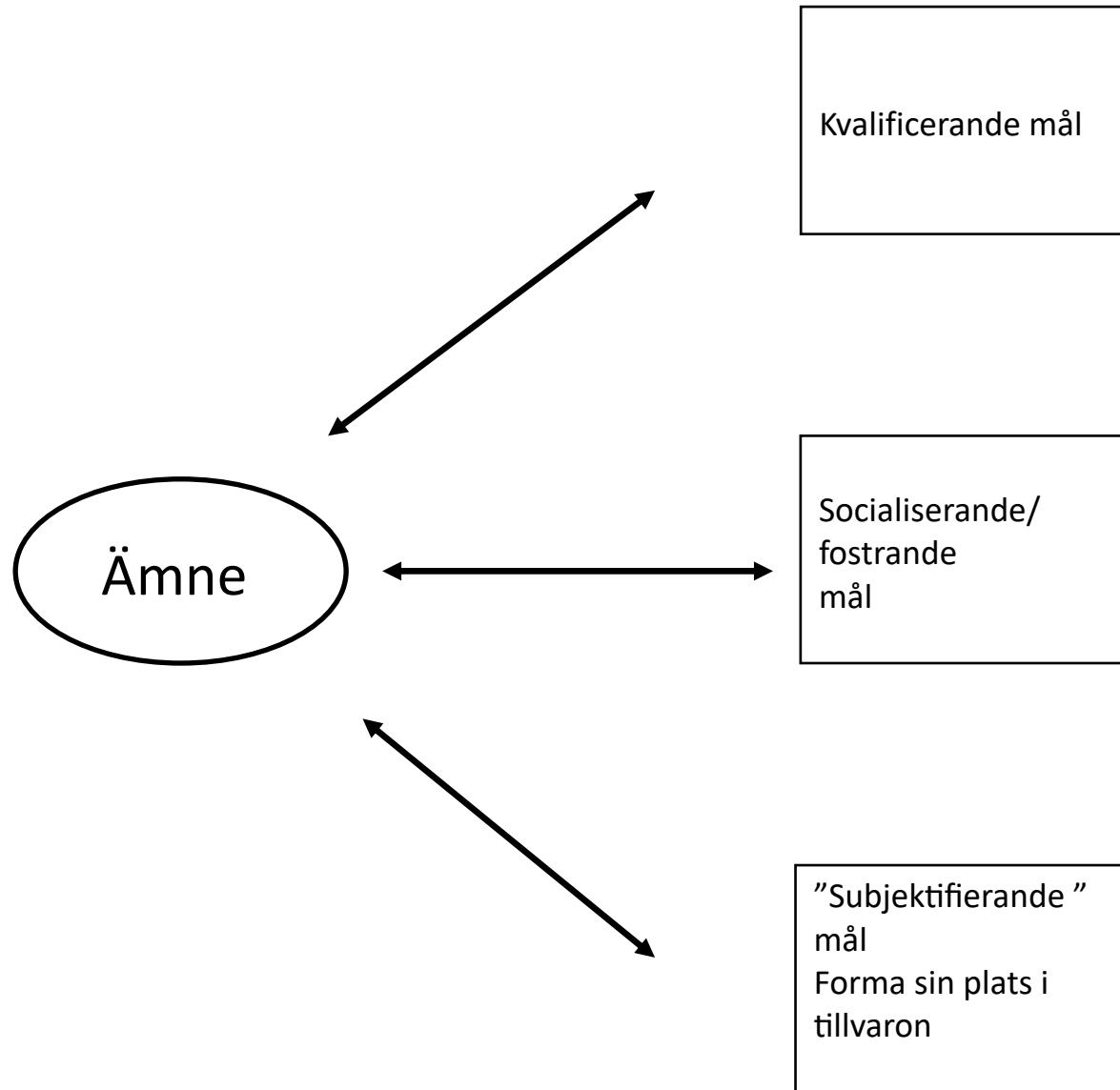
Elev

Eleven som
individ och grupp

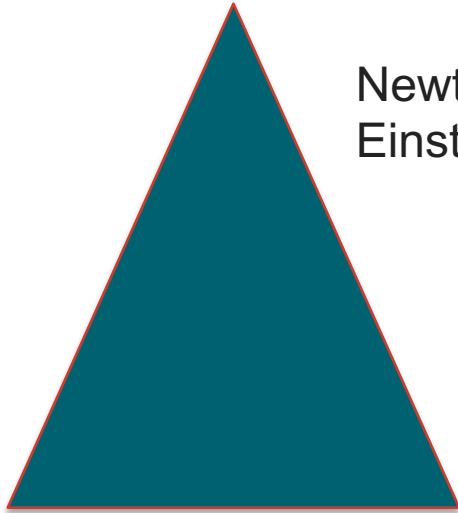

Vad karakteriserar de samhällsorienterande ämnena?

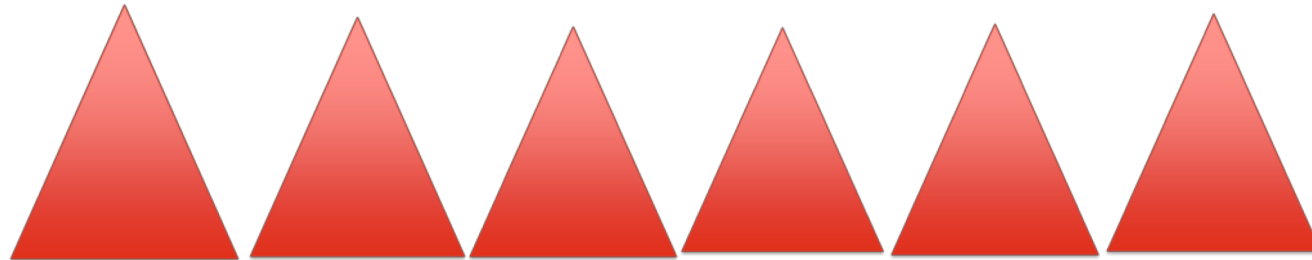
- De är icke paradigmatiska
- Lärandet fördjupas mer genom att förstå ämnesområdets "blick", snarare än genom hierarkiska principer
- Ämnenas relevans har en stark koppling till förändringar i omvärlden

SO är icke paradigmatiska ämnen

Newtons klassiska mekanik ersätts med Einsteins relativitetsteori.

Varför uppstår nationalstater?

Vad är religion?

Vad innebär demokrati?

Hur kunde den industriella revolutionen ske?

SO är icke paradigmatiska ämnen

Renan

“The desire of nations to be together is the only real criterion”

Smith

- The nation is a product of nationalist ideologies.
- The nationalism is an expression of modern, industrial society.
- The nations are phenomena of a particular stage of history, and embedded in purely modern conditions.

Gellner

- Nations and Nationalism are products of industrialization.
- Emerge of nations and nationalism marks a sharp disjunction between elder agrarian societies and modern industrial society.

Anderson

... the nation in anthropological sprit; it is an imagined political community, and imagined as both inherently limited and sovereign. (p6)

- Ringbahn der domänenspezifischen Unterrichtsprinzipien
- Rügen-Central-Line
- Pandels Haltestellen des Geschichtsbewusstseins
- noch im Bau befindlich
- Uffmann'sche Wer-hat-Angst-vor-Schülern?-Linie
- Klafki-Schnellbahn
- Grundzüge der Thementaufbereitung
- Performative Standard Express
- Content Standard Express
- Linie der Schlüsselprobleme
- „BBB“-Bildungsbedürfnisbahn

Vad är demokrati?

- jämkade uddatalsmetoden
- Grundlag
- Parlamentarism
- Röstlängd
- Flerpartisystem
- Yttrandefrihet

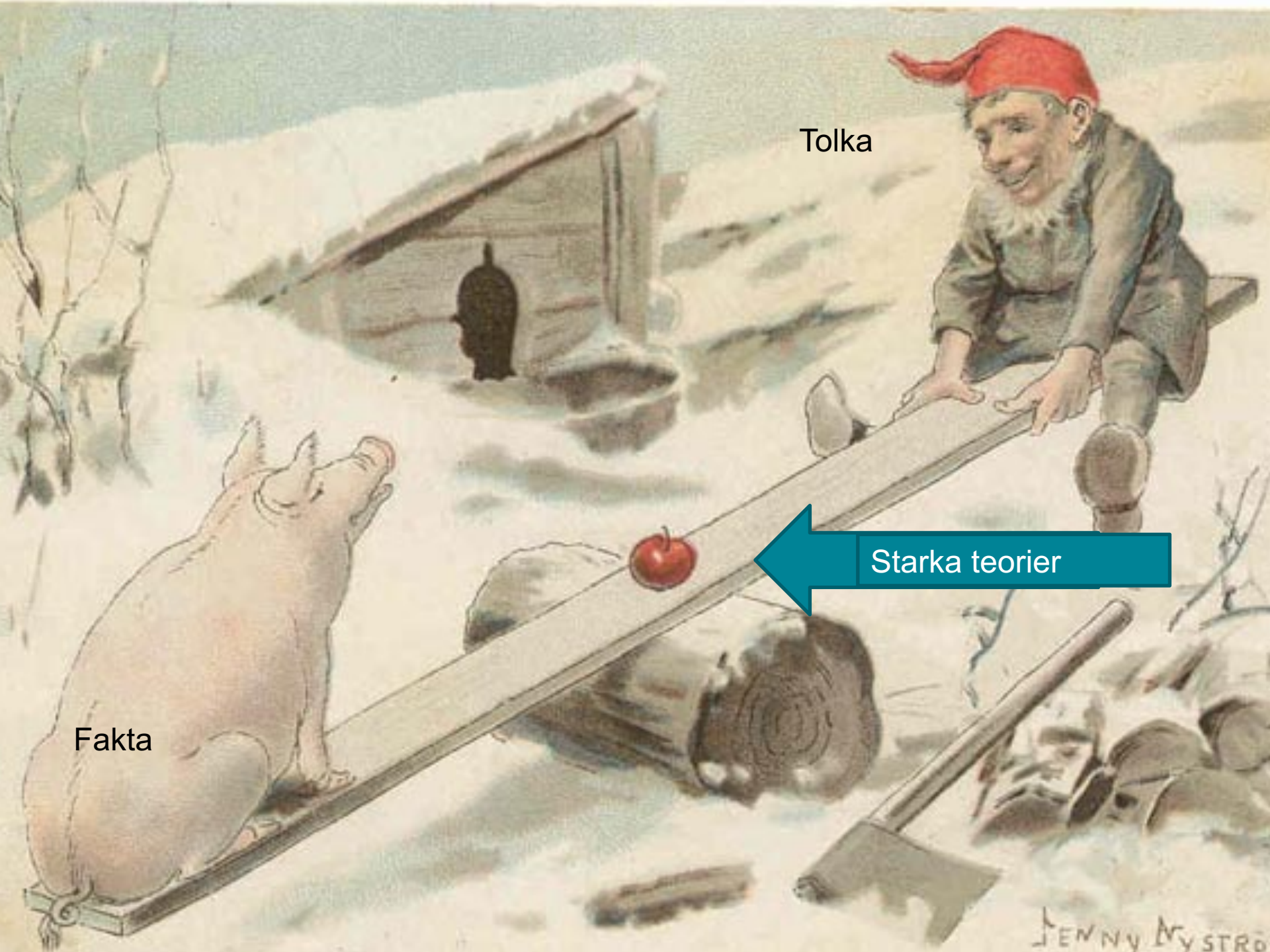
Dahl's Polyarchy

Polyarchy	Competitive Oligarchy
Inclusive Hegemony	Autocracy

Competitive

Inclusive

Tolka

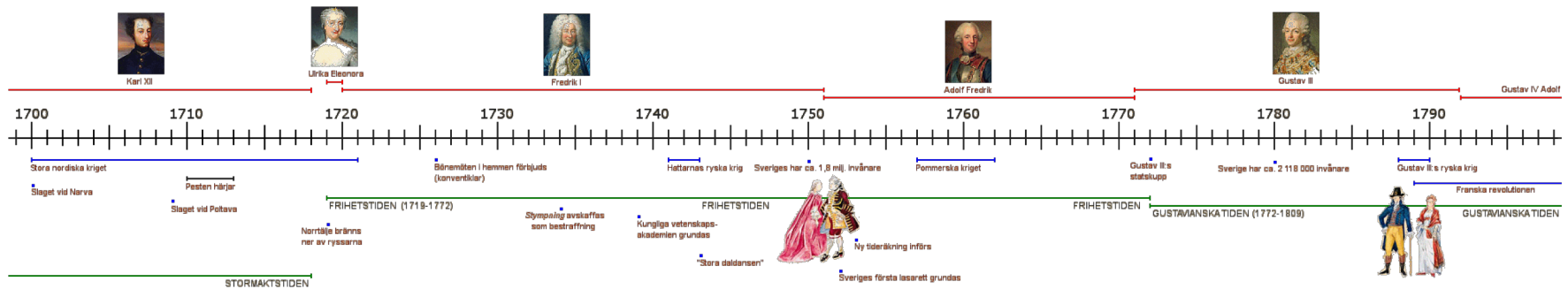
Starka teorier

Fakta

Jenny Nyström

Lärandet fördjupas mer genom att förstå ämnesområdet ”blick”, snarare än genom hierarkiska principer

- den grundläggande aritmetiken har en avgörande betydelse för elevens fortsatta matematikinläring.

Uppgift 2

Vilken är den största skillnaden mellan judendom och kristendom? Välj endast **ett** alternativ.

- Att judar menar att Mose var Guds son
- Att Paulus bara är en viktig person inom judendomen
- Att judar inte tror att Jesus var Guds son
- Att Abraham bara är en viktig person inom judendom

Fakta
statskick

Diskussion
Lag och rätt

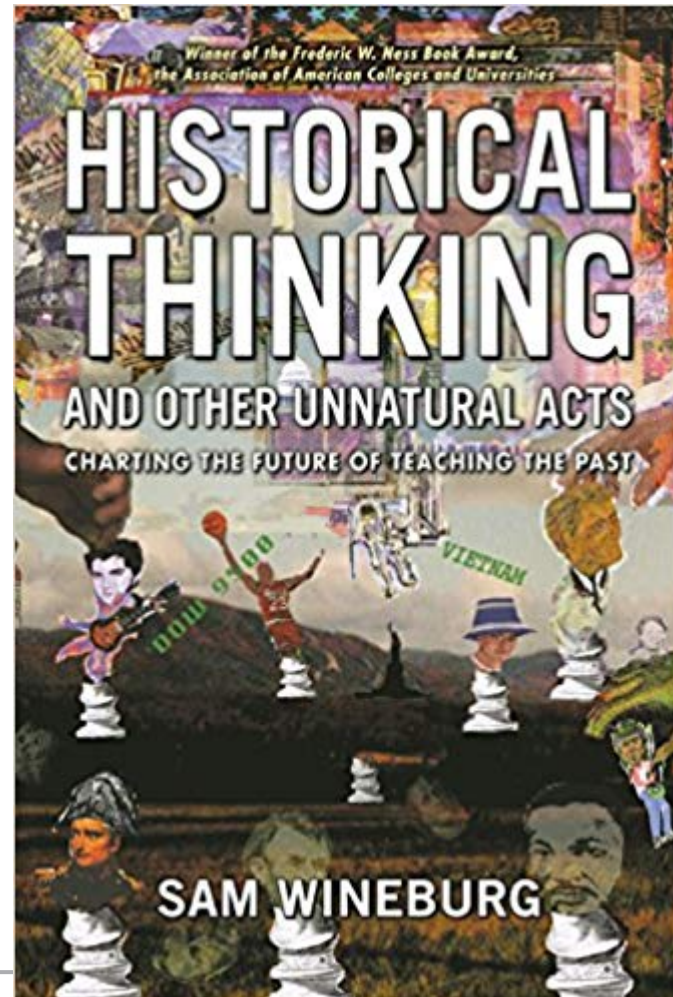
SH

Undersökande
massmedia

Analyserande
samhällsekonomi

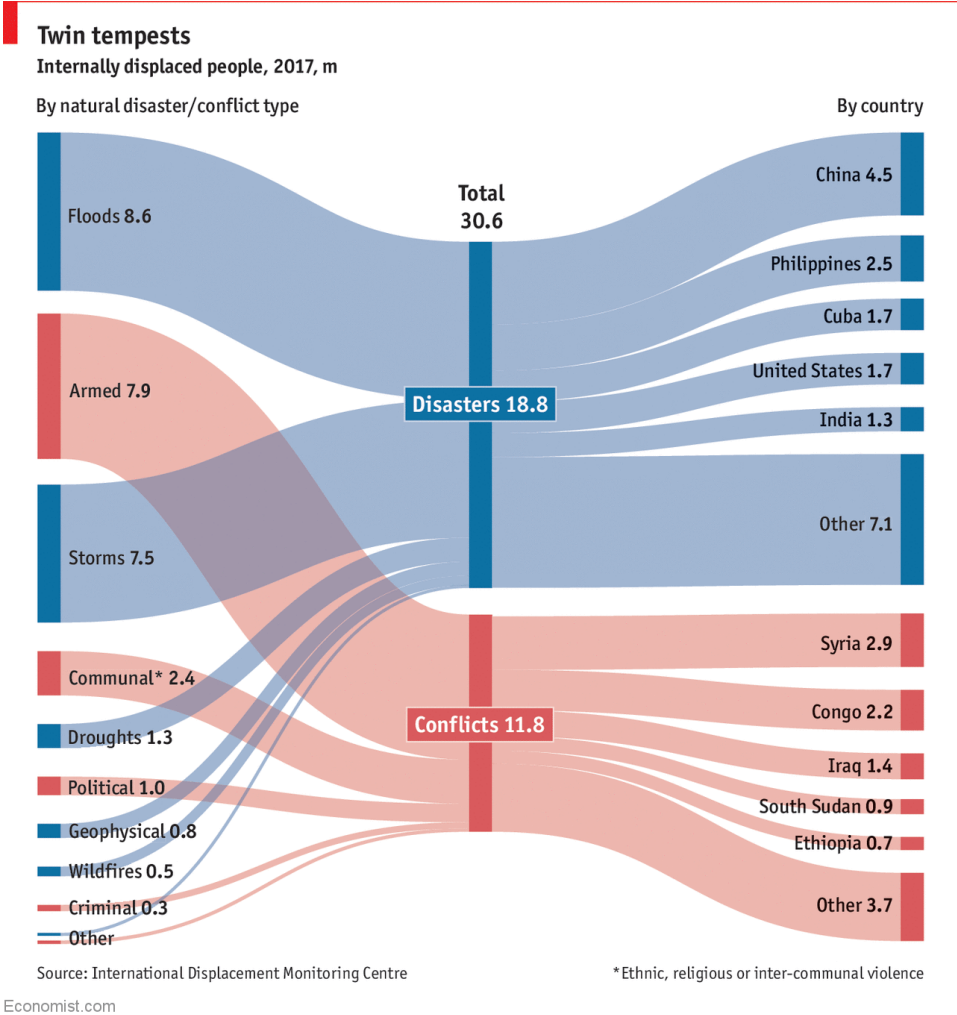
- Att analysera i historia
- Att analysera i Samhällskunskap
- Religion
- Geografi

Ämnenas relevans har en stark koppling till förändringar i omvärlden

Donald J. Trump ✓

@realDonaldTrump

 Follow

The concept of global warming was created by and for the Chinese in order to make U.S. manufacturing non-competitive.

RETWEETS

7,276

FAVORITES

2,800

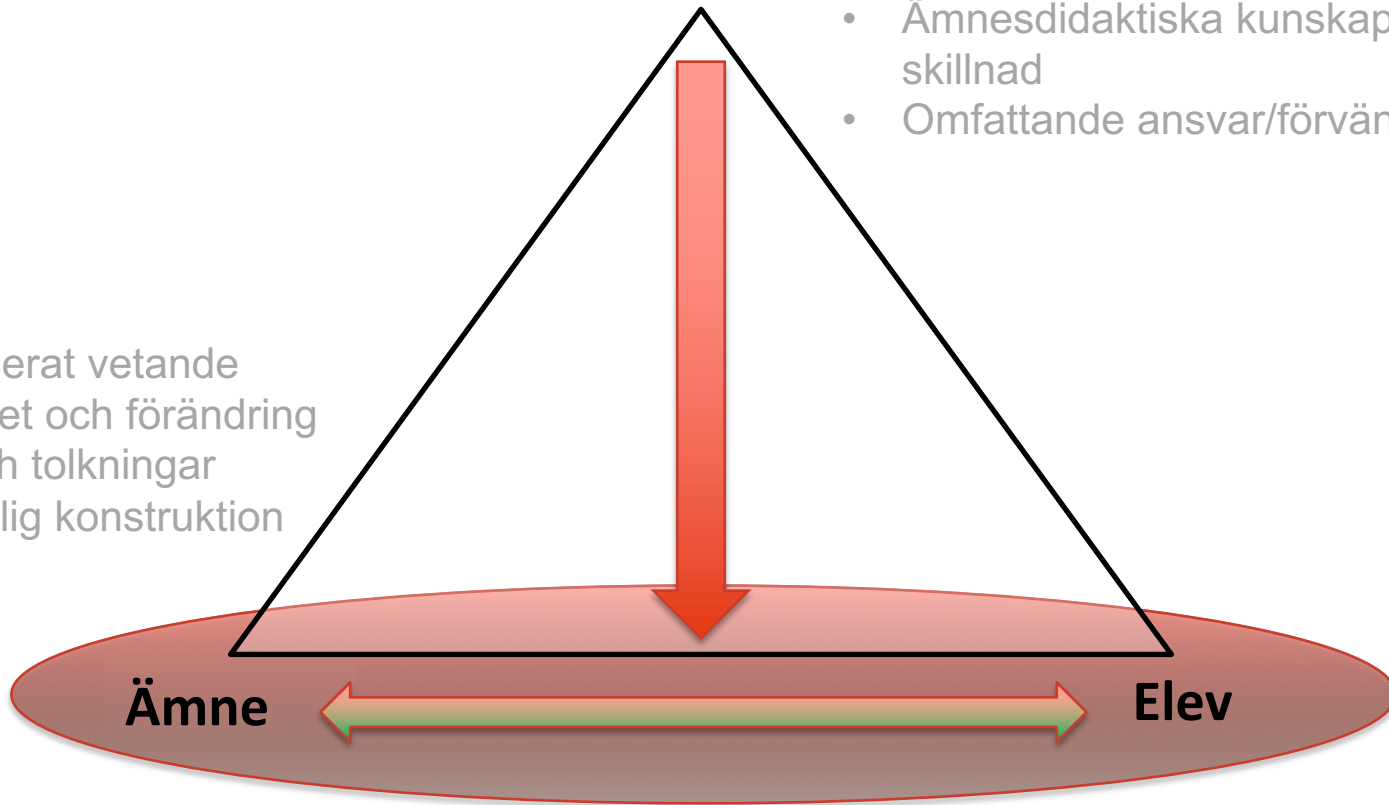
11:15 AM - 6 Nov 2012

Lärare

- Ämnesdidaktiska kunskaper gör skillnad
- Omfattande ansvar/förväntningar

- Specialiserat vetande
- Kontinuitet och förändring
- Fakta och tolkningar
- Inte tillfällig konstruktion

Ämne

Elev

- Livsvärld
  - Gemensamma och individuella behov
-

DN Debatt

DN Debatt. "Reformer verkningslösa om lärare inte får tid att planera"

Över hälften av de svarande anser att de saknar rimligt med tid att planera undervisningen, skriver artikelförfattarna. Foto: LOTTA HÄRDELIN

Enkät till 5000 lärare från F-3 till gymnasiet

- 2400 enkätsvar
- Bakgrund: skolform, ämne, arbetsår, på nuvarande skola, legitimation, utvecklingstjänster, forskarutbildning, arbetslagsorganisation
- Fortbildning
- Tid att planera
- Tid att efterarbete
- Organisation och utvecklingsarbete av undervisning
- Digitala resurser för utveckling av undervisning
- Forskningsorienterad verksamhet

Tabell 1. Tid för lärarna att förbereda och efterarbeta lektioner, på egen hand och kollegialt

(Procent)	Aldrig	något gång per termin	någon gång i månaden	någon gång i veckan		flera gånger i veckan
Förbereda lektioner						
Planerar utanför arbetstid	5	8	18	32	69	36
Kan förbereda ostört inom arbetstid	13	8	18	41		19
Hinner reflektera över undervisningsmetoder	6	18	30	32		14
Efterarbete lektioner						
Efterarbetar utanför arbetstid	7	10	21	33	62	29
Efterarbete ostört under arbetstid	17	13	26	35		9
Hinner reflektera över lektionens utfall och revidera inför nästa tillfälle	4	16	27	38		14
Kollegialt arbete för undervisning						
Avsatt tid att planera med kollegor	26	24	20	25	29	4
Avsatt tid att efterarbeta med kollegor	30	33	23	13	14	1

Tabell 2. Rektors stöd till att utveckla undervisning

	Inget stöd	Litet stöd	Ganska stort stöd	Stort stöd
<u>Stöd för att utveckla undervisning</u>				
Stöd från förstelärare, etc.	33	37	23	6
Pedagogiskt stöd från rektor	23	44	26	6
Organisatoriskt stöd från rektor	15	44	33	7

Tyngdpunkt

TID AVSATT FÖR ATT SAMARBETA MED PLANERING OCH EFTERARBETE

PROCENT

100

■ Lite tid samverkan

■ Viss tid samverkan

■ Mer tid samverkan

80

60

40

20

0

ORGANISERAT SAMARBETE VERKAR GÖRA SKILLAND

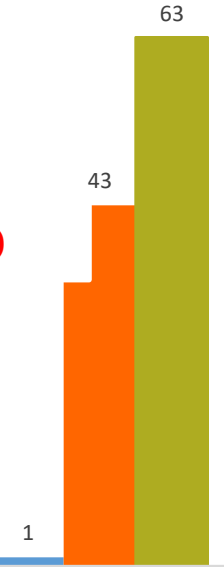
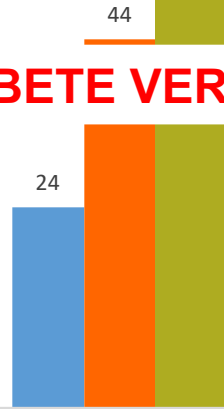
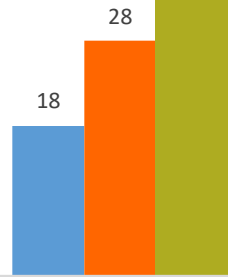
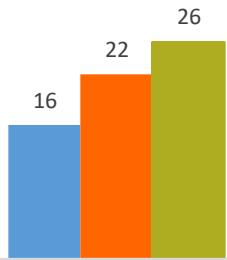
Tiden är rimlig
(planering/efter arbete)

Utvecklingstjänster är resurs

Rektor är ett organisatoriskt stöd

Hinner reflektera över metodval

Hinner reflektera efter lektionen

TID AVSATT FÖR ATT SAMARBETA MED PLANERING OCH EFTERARBETE

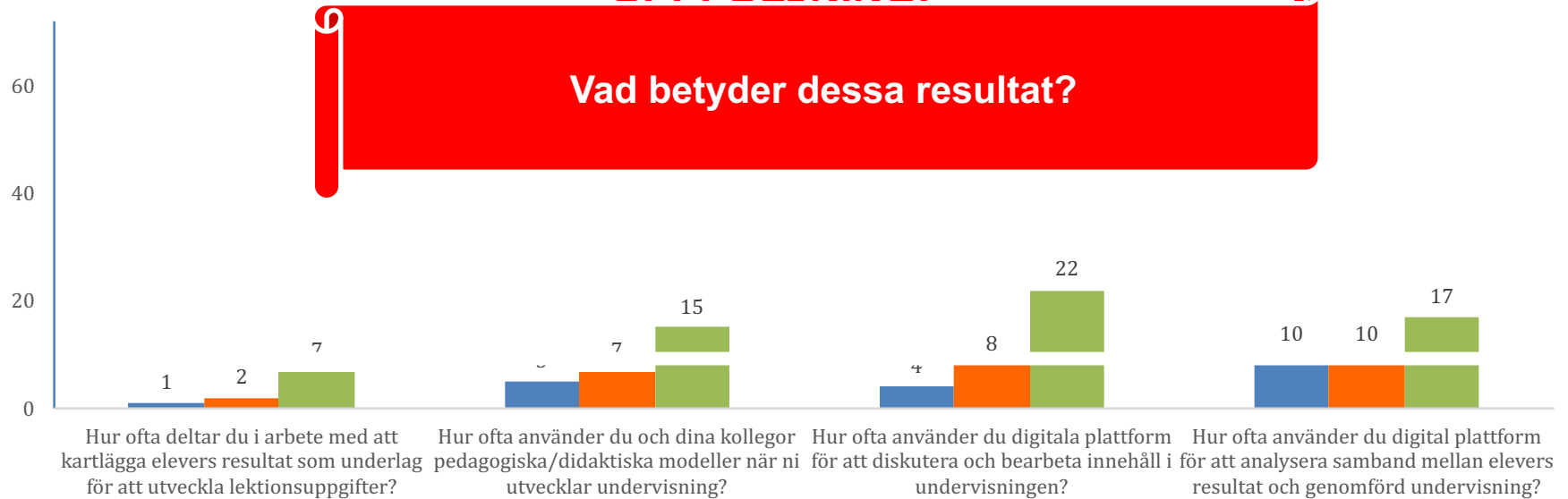
PROCENT

■ Lite tid samverkan ■ Viss tid samverkan ■ Mer tid samverkan

100

VERKAR GÖRA liten men viss **SKILLAND FÖR AVANCERAD PLANERING OCH UPPFÖLJNING!**

Vad betyder dessa resultat?

UTVECKLINGSBEHOV

- TID FÖR PLANERING OCH EFTERARBETE ETT INFRASTRUKTURELLT NAV
- TID BÅDE INDIVIDUELLT OCH KOLLEGIALT
- LEKTIONER SOM UTGÅNGSPUNKT
- LÅNGSIKTIG UPPBYGGNAD AV "COMUNITY OF PRACTIS": GRUPP AV LÄRARE SOM ARBETAR MED AVANCERAD PLANERING OCH UPPFÖLJNING
- INFLÖDE FRÅN "EPESTEMIC COMMUNITY": FORSKNINGSBASERAD SAMVERKAN

UNIVERSITET

SKOLLEDNING / REKTOR

PEDAGOGISKT OCH ORGANISATORISKT STÖD

Stöd för utveckling

Peer Coaching
Förstelärare
Forskande lärare

Lärarnas egen tid för att förbereda och efterarbete

Lärarnas tid att tillsammans förbereda och efterarbete

TID Organisation

GEMENSAM FORSKNING

UNDERVISNING, STUDERA ETT ÄMNE

Stöd för avancerad utveckling av undervisning

Kvalificerat arbete!

1 LEKTIONS DESIGN

2 SYSTEMATISK UTVÄRDERING

3 ÅTERKOPPLING

ELEVERNAS LÄRANDE

Vad kan framgångsrika undervisningsstrategier vara för So-ämnena?

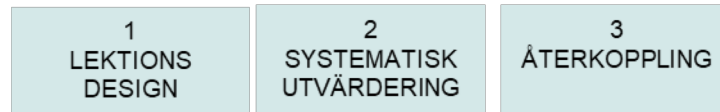
- Vad menas med framgångsrikt?: (hög kvalitet på undervisning)
- Ämnesspecifika – ämnesgemensamma – generella (i den ordningen)
- Infrastruktur: tid, Kollegialt samarbete, elevens lärande
- Kollegialt samarbete: Lektionsdesign, Systematisk utvärdering, återkoppling

1
LEKTIONS
DESIGN

2
SYSTEMATISK
UTVÄRDERING

3
ÅTERKOPPLING

---

1. Lektionsdesign

- Gå från helhet – del – helhet (Synliggöra)
  - Undervisningsdrivande fråga (Bryta ner)
  - Styrd uppgift (fokusera)
-

Historiedidaktisk kompass

HI 1b

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter och jämställdhet men också kolonialism, diktaturer, folkmord, konflikter och ökat resursutnyttjande. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem
-

Vad handlar det här området om?

- Tematik: Industrialisering och makt, positiva och negativa konsekvenser.
  - Vad är den övergripande frågan?
  - Vilka delfrågor (som tillsammans ger svar på den övergripande frågan)?
  - Vilka övningar (som gör att eleverna arbetar med svaren)?
  - Examination som anknyter till den övergripande frågan.
-

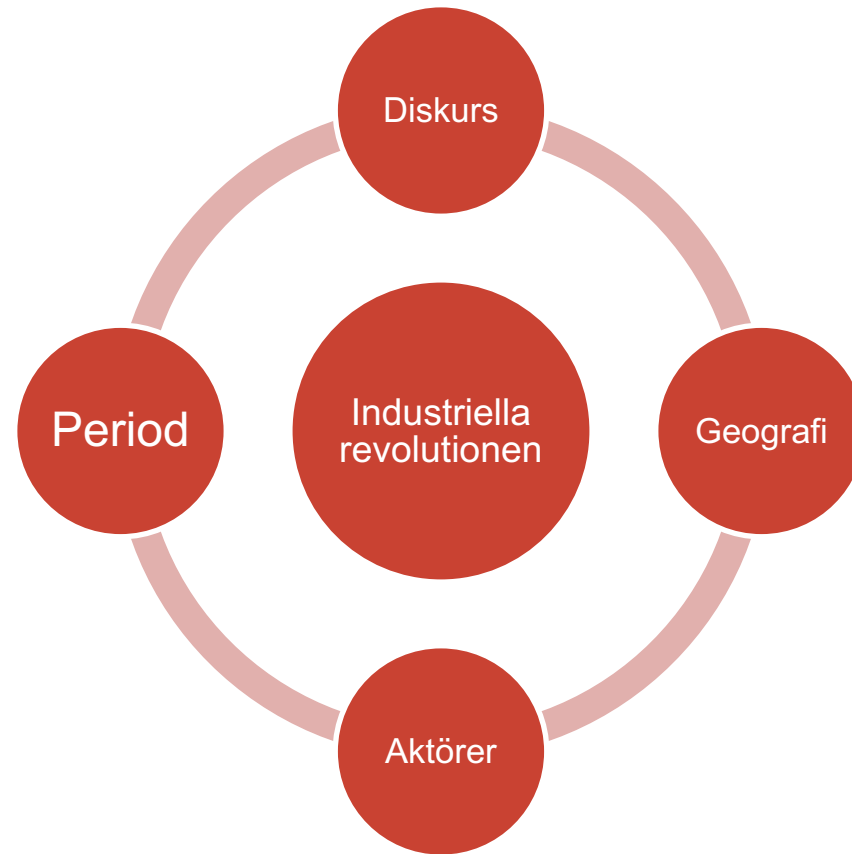
En undervisningsdrivande fråga

- I vilken utsträckning har industrialiseringen varit bra eller dålig?
    - (skenbart) enkel – potential för avancerat svar
    - Inte varför, inte antingen eller.
    - Behöver preciseringar, vad menas med bra/dålig, vad skall avgöra?
    - Kunskaper om, förklaringsmodeller, egna värderingar
-

Examination, exempel

- Vilka delfrågor (som tillsammans ger svar på den övergripande frågan)?
    - Industrialisering vad är det? (produktionsform – pågående)
    - Makt vad är det? (politisk, social, föränderlig)
  - Vilka övningar (som gör att eleverna arbetar med svaren)?
  - i vilken utsträckning är industristäderna dödsfällor?
(London, Detroit, Västerås, Bombay, Lagos, Sao Paulo)
-

Tröskelbegrepp (Troublesome, Liminal space, barriers, stuck, threshold)

Bild 1. Chatiments des quatre piquets dans les colonies. Oljemålning av Marce-Antoine Verdier. Menil Foundation, Houston, Texas.

Portrait of Andrew Jackson by Ralph Eleaser Whiteside Earl. Smithsonian American Art Museum.

- *Teacher (T): This is Andrew Jackson, he was a quite successful man, he managed to become the president. He was also one of the early American proponents for democracy, among other things he fought for expanded suffrage, so that more people would be included and participate in decision-making. He was also one of the wealthiest and richest slave-owners. How could that be, do you think? **How can we explain that a man, at the beginning of the 19th century, could fight for democracy and at the same time be a rich slave-owner?***
  - *(D): **He ... perhaps it wasn't that bad ... he made things so life would be better for the slaves, he gave them more food perhaps...***
  - *(T): You mean that he used his moral values for something good.*
  - *(C): I don't think you're right. It's not that strange at all. It's **like in Greek democracy**, ancient Athens, it was democratic but just for some. **I mean he could still believe in democracy because slaves didn't count so ...***
  - *(T): Right, democracy didn't include everyone. It was a restricted democracy, just like in Athens so to speak.*
  - *(J): **Maybe he ... he maybe learned to know his slaves ... as individuals, their lives and stuff ... Maybe he got his ideas about democracy because he knew about this.***
  - *(D): **Or he just changed when he began to think about democracy and suffrage and all that ... and treated his slaves better ... I mean even if they were oppressed in society maybe he changed and treated them better.***
  - *(T): I understand what you are saying... and I would want to believe that you are right. But we know that he did very little, or really nothing, to improve the lives for his slaves.*
-

What is troublesome? What is the *barrier*?

- Contradictory values and behaviour: good beliefs vs bad actions
  - **Presentism:** The students see the historical past through their own mindsets and contemporary values systems, which lead them to conclude that a person cannot simultaneously hold democratic values and mistreat slaves.
  - *‘Or maybe he wasn’t into democracy, I mean really for it, perhaps he just pretended, to obtain support from ordinary people. He manipulated them’.*
-

An entry point into liminal space?

- History education theory – presentism should be avoided.
  - From a liminal space perspective:
the entanglement of disciplinary perspectives and lifeworld perspectives creates a troublesomeness that students need to negotiate and wrestle with;
  - So in this respect, allowing presentism to be part of learning, can be seen as an entry point into liminal space.
-

Tre övergripande frågor som omsatts i tre case

Birka och Vikingatid

Silbojokk och Stormaktstid

Karlskoga och den svenska emigrationen till Amerika

Exemplet: Silbojokk

Östersjöväldet och Silvret: För vem var gränserna viktiga?

Silbojokk 1634-1659.

“År 1638 möttes en svensk och en dansk delegation bestående av militärer och tjänstemän på fjället mitt emellan Arjeplog och Mo i Rana. Silver hade några år tidigare påträffats i Nasafjäll och den svenska staten ville nu försäkra sig om att området skulle räknas till Sverige. Inte bara Danmark skulle övertygas utan även den samiska befolkningen skulle genom hot eller övertalning förmås att bli svenska undersåtar. Som proviant - och säkerligen också mutor - försågs den svenska delegationen med 43 flaskor spanskt vin, 225 krus med brännvin, 2 kilo tobak och 600 tobakspipor. Efter mötet, när vinet var drucket och tobaken slut, kunde den nyfunna silverådern, med dess nyuppförda bruk, räknas till Sverige.” Spåren av detta gränsmöte kom att se dagen under en arkeologisk utgrävning på 1980-talet i form av föremål som kritpipor, flöten, porslin och religiösa föremål. Genom att upptäcka och synliggöra förbindelser mellan dessa föremål och den specifika plats där de såg dagen framträder detta gränsmöte och föremålen som mer historiskt betydelsefulla. Silbojokk och de händelser som utspelade sig där under 1600-talet anknyter till en tid i Sverige som starkt förknippats med expansion och gränser, Stormaktstiden, men också till en tid då hungern efter silver var stor globalt. Caset Östersjöväldet och silvret, handlar om kulturmöten, internationell handel och globalisering, där vi ställer oss frågan och undersöker: **För vem var gränserna viktiga?**

Etablera nätverk

[Handledarnyckel](#) till övningen:

Vad har slavhandeln att göra med silvergruvan i Silbojokk?

Övningen syftar till att eleverna skall se hur handel och produktion hänger samman i nätverk.

Borra på djupet

Arkeologiskt protokoll

Insikten övningen vill ta med sig är: föremål har kommit från olika delar av världen, 'objects as migrants' och är spår av samtida mänsklig verksamhet.

Varför befinner sig människor i Silbojokk?

Denna övning syftar till att förstå att det var många människor från vitt skilda platser som kom att komma till Silbojokk och att de kom av en mångfald olika orsaker.

Plantera om det globala i det lokala

[Handledarnyckel](#) till övningen:

Silvertronen: Hur ser den globala silverhungeren ut från platsen Silbojokk?

Övningen undersöker den globala
"silverhunger": den internationella handeln
och elitens globala konsumtion genom att
fråga hur de här fenomenen tog sig uttryck i
Silbojokk 1634-1659.

Borra på djupet

[Handledarnyckel](#) till övningen:

Arkeologiskt protokoll Samiska spår på utgrävningsplatsen som undersöker hur många samer levde vid tiden för silvergruvans drift.

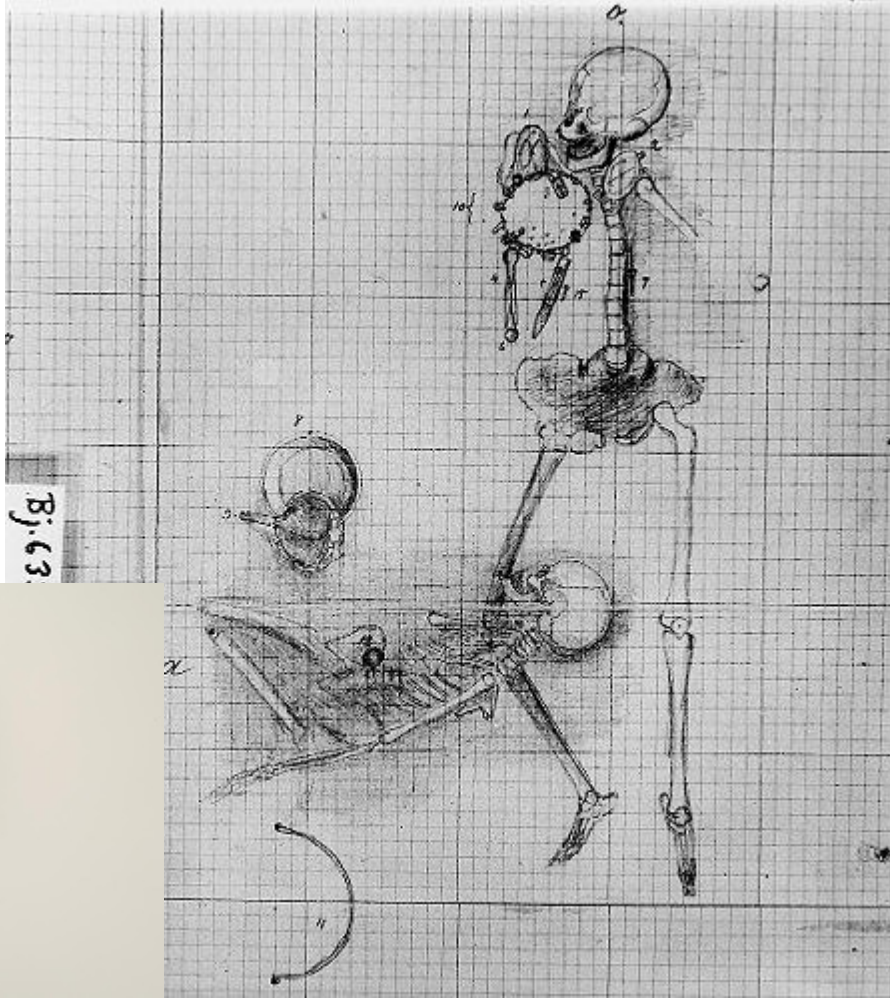
Eleverna gräver sig nedåt och upptäcker/avtäcker såväl kontinuitet som förändring; försörjning, livsstil, kontakter och influenser. Eleverna får också möjlighet att se variation mellan olika grupper av samer.

Synliggör aktörskap.

Lektionsserie åk 6

Lektion	Syfte	Undervisningsdrivande fråga	Fokus	Organiserande princip
1. Artefakter i Silbojokk	Att väcka nyfikenhet.	Vad har lockat olika människor till Silbojokk?	Att dra slutsatser utifrån artefakter.	Zoom in
2. Samer	Förstå samernas förutsättningar och villkor.	Hur levde samerna på 1600-talet?	Samernas levnadsförhållanden under 1600-talet.	Drill down
3. Drivkrafter och expansion	Att förstå att länder förändras utifrån drivkrafter i olika tider.	Varför grundas det många nya städer i norr under 1600-talet?	Undersöka drivkrafter till Sveriges expansion norrut under 1600-talet.	Zooma ut och reground
4. Gränser och kontaktzoner	Att människors drivkrafter skapar kontaktzoner.	För vilka var gränser viktiga?	Mötet om gränsdragningen i Silbojokk under 1600-talet.	Zooma in och upptäcka
5. Kolonisation och maktmedel	Förstå begreppet kolonisation och på vilket sätt svenska staten koloniserade Sapmi.	Hur påverkas samerna av svenska statens kolonisation under 1600-talet?	Belysa kyrkans betydelse och de maktmedel svenska staten använde i Sapmi under 1600-talet.	Zooma ut och reground
6. Kulturmöten och politik	Att synliggöra kopplingar mellan det lokala och det globala.	Hur kan man koppla ihop händelsen i Silbojokk med det som skedde i övriga världen?	Svensk kolonisation och inblandning i den tidiga triangelhandeln över Atlanten.	Zooma ut och connectivity
7. Kulturmöten formar historien	Att koppla ihop lektionsserien och dra egna slutsatser.	Hade Sverige varit Sverige om inte samerna fått tobak?	Sammanfattning av lektionsserien.	Connectivity

Kejsar Theophilus mynt

Bysantiska riket

Pärlor och bergkristall och karneol

Kaukasus och Indien

Silverstol

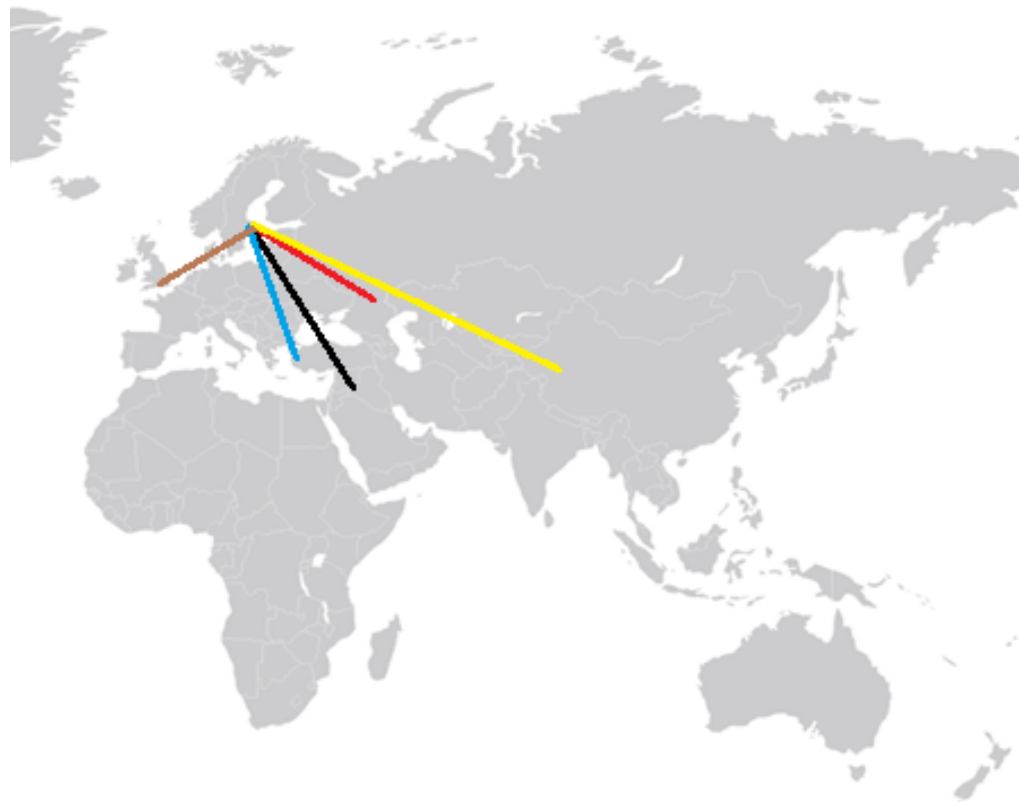

Bit av silverskål (Bagdad? Av smälta silvermynt?), Bokbeslag (södra England), Silverbeslag (Kahzakiskt, Ryssland)

Vilka hade vikingarna kontakt med och varför?

Gravgåva från Birka

*pärlor av karnel och bergskristall från Mellanöstern
ett bysantiskt mynt
tre kazariska silverbeslag
en bit av en orientalsk silverskä
ett sydengelskt bokbeslag
några inhemska spånnen*

Didaktiska organiserande principer

Etablera nätverk – Mänsklig verksamhet knyter samman världen. Följ nätverkens spår!

Plantera om det globala i det lokala – De stora skeenden påverkar de lokala händelserna. Studera globala processer från lokala platser.

Borra nedåt – Lokala förhållanden påverkas men omformar även intrycken. Undersök hur lokala kulturer förhåller sig till omvärlden.

Interkulturell
historia

Systematisk utvärdering och återkoppling

- vad fungerar/inte/för vem? (övningar)
  - Vad kan förändras/utvecklas?
  - Vilka principer är användbara för andra övningar? (typövningar)
  - Vad behöver vi träna mer på?
-

ämnesövergripande

- Vilka kunskaper och förklaringsmodeller har de olika ämnena som är särskilt kraftfulla för att hjälpa eleverna att förstå fenomenet
  - So-ämnena har etiska, moraliska och politiska dimensioner: arbeta med dessa utan att moralisera, föreskriva.
-

Ämnesövergripande 7-9

- Samhällskunskap: Immigration till Sverige förr och nu. Integration och segregation i samhället.
  - Geografi: Hur jordens befolkning är fördelad över jordklotet samt orsaker till och konsekvenser av den ojämna befolkningsfördelningen. Migration och urbanisering och orsaker till och konsekvenser av detta
  - Historia: Migration inom och mellan länder.
  - Religion: Sambandet mellan samhälle och religion i olika tider och på olika platser.
-